

Çərşənbə axşamı, 2 sentyabr 1919-cu il, nömrə 266

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 6 zihiccətül-haram sənə 1337. 2 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Səşənbə günü sentyabrın 2-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 66-ncı günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Oleynikov – Gənc Əli.

2-nci: Yemelyanov – Əhmədov.

3-ncü: Jan-de-Kolon – Krayevski.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Avropa pəhləvanı, Bakı əhlinin sevgilisi Pavel Zakoroykonun bu mövsümdə hələ görünməmiş benefisi olacaqdır. Böyük sport gecəsi.

9017

İTTİFAQƏN

Bir dəst xalı gəbə, ipək cicim 30 arşın, ətiqə tirmə şal gürdüs və bir gümüş aftaba-ləyən satılır. Kamenisti küçə, nömrə 197, telefon nömrə 28-25.

9020

ALMAQ İSTƏYİRƏM

Bir dənə tütün doğrayan və bir dənə papiros dolduran motorlu makina. Xahiş

edənlər Parapetdə “Gəncə şirkəti” komisiyon kontoruna müraciət edə bilərlər.

9018

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi Maarif nazirinin əmrnaməsi

24 ağustos nömrə 256

Bakı İkinci Reallı məktəbində təlim verməyə buraxılmış Luçinski, Tatan və Həsən Mahmud oğlu Qasımzadə həmin məktəbdə birincisi tarixdən, ikincisi rus lisanından, üçüncüsü isə türk lisanından ştat müəllimləri təyin olunurlar.

24 ağustos nömrə 259

Mühəndis-texnoloq Stanislav Karloviç Sarako Gəncə Sənət məktəbi müfəttişliyinə təyin olunur.

24 ağustos nömrə 260

Faina Mixaylovna Babayeva həmin sənə 16 ağustosdan etibarən Maarif Nəzarəti idarəsində yazı makinaçısı təyin olunur.

24 ağustos nömrə 258

Bakı Mariinski ünəs [qızlar] edadisinin əl işi müəlliməsi Lidiya Platonovna Boqo-

lova işbu dərslərin miqdarı məhdud edildiyindən dolayı, həmin sənə əvvəli-sentyabrda öz vəzifəsindən və bilikliyyə [ümumiyyətlə] xidmətindən əzl edilir [uzaq-laşdırılır].

24 ağustos nömrə 257

Keşiş Boris Popov həmin sənə əvvəli-sentyabrda etibarən Bakı Birinci zükur edadisində rus şəriət müəllimi təyin olunur.

*Əslini imza etmişdir:
Maarif naziri Qaplanov*

Məşixətdən

Əmrnamə nömrə 23

İşbu 19 ağustos 1919 tarixindən etibarən Salyan şəhəri əhlindən Əbdülhüseyn Əkbərzadə İdareyi-Məşixətdə [Şeyxülislamıq İdarəsində] mübəyyiz (piser) [kabit] təyin edilmişdir.

Əmrnamə nömrə 24

İşbu eylül 1-indən etibarən Şamaxı şəhəri əhlindən Axund Şeyx Möhsün Şeyxzadə Cavad ikinci hissəsinə qazı təyin edilmişdir.

*Məşixət sədri:
Mustafa Əfəndizadə*

MÜVƏFFƏQİYYƏTLƏRİMİZ

Bir vaxt vardı ki, cavan dövlətimizin siyasi halı həm xaricən və həm daxilən çox yazıq və həтта gülünc bir halda idi. Bu o zaman idi ki, bir tərəfdən ana vətəndən ayrı qalıb da yabançıların dəstgiri [əsiri] olmuş Lənkəran müsəlmanlarının ah və nalələri qulaqlarımızı deşib, qəlbimizi yandırmaqda, digər tərəfdən Naxçıvan türkləri ümid və arzularından məyus olub xa-

ricilər təhti-əsəratinə [əsəratı altına] keçməkdə, bir tərəfdən də əhalimizi təngə gətirməkdə, məişət və güzəranlarına xələl və zərər yetirməkdə olan Qarabağ məsələsi qeyri-məmul [arzu edilməz] bir surətə düşmək üzrə idi. Bunun üzərinə Şimalın qara və qırmızı təhlükələri əlavə olunmaqdan başqa, düşmənlərimizin daxilimizdə törətməkdə olduqları intriqa-ları dəxi əhvalı daha da pərişan və çarəsiz bir surətə salmışdı. Buna görə, dövlətimizin zimami-idarəsini [idarə cilovunu] əlinə tapşırılmış olduğumuz hökumətin halı dedikcə ağır, çətin və müşkül idi.

Burasını da qeyd etməlidir ki, o zamanlarda hökumətimiz öz işində tamamilə sərbəst olmayıb, xarici bir əl bir çox işlərdə hökumətin qabağını kəsib bir para mühüm tədbirlər icrasına yol verməyirdi.

Nə qədər xuddarlıq [səbirlilik, təkminlilik], nə qədər müdəbbirlik [uzaqgörənlik] və nə qədər mənəvi qüvvət sahibi olmaq lazım idi ki, məmləkəti oda atmadan, əhalini bəlalara salmadan və asayışı-ümumi-ni xələldar etmədən bu işkalların [çətinliklərin] hamısını böylə bir ağır şərait içində bir-bir dəf edib məmləkəti bu pərişan haldan çıxartmaq mümkün ola idi!

Görünür, yenicə təşəkkül etmiş olan Azərbaycan türk dövlətinin həm başında duranlarında və həm də əhalisinin özündə böylə ali və qiymətli sifət və məziyyətlər [üstünlüklər] varmış ki, yuxarıda sadələdiyimiz işkallar onların həmiyyət və mətanəti-mərdanəsi qarşısında davam gətirə bilməyib bir-bir dəf və rəf edilməyə [aradan qaldırılmağa] üz qoydu. Bir az vaxt keçdi, bu məsələlər hamısı Azərbaycan türklərinin arzusu mövcubincə [arzusuna uyğun] həll və fəsl edildi [başla çatdırıldı].

Bu əhvalatı, yəni böylə çətinliklərin aqılanə və müdəbbiranə bir surətdə dəf edilə bilinməsi fəqərəsini [faktını] təqdir etməmək qabil deyildir. Bu vəqə Azərbaycan türklərinin idareyi-ümuri-dövlət işində [dövlət işlərinin idarəsində] böyük bir istedad və qabiliyyət sahibi olduqlarına şafi və kafi [qənaətbəxş, yetərli] bir şahid və qeyri-qabili-inkar [inkar edilməsi mümkün olmayan] bir dəlildir!

Məsələləri bizi həmişə söymək və ləyaqətsizliklə ittiham etməkdən ibarət olan düşmənlərimiz bizim bu qədər böyük olan siyasi müvəffəqiyyətlərimizə göz yumub guya əhəmiyyət belə verməyirlər və bu vəqələri heç mənzələsində [dərəcəsində] hesab edirlər. Biz isə öz eyiblərimizi gizlətmədiyimiz kimi, öz hünərlərimizə də göz yuma bilmərik. Böylə mühüm vəqələri bütün əhəmiyyəti ilə səbt [qeyd] etmək və tariximizin şanlı səhifələrinə keçirməyə borcluuyq.

Qonşu cümhuriyyətlərimiz böylə məsələləri həll etmək üçün nə qədər qan tökmək və nə qədər can fəda etmək məcburiyyətində olduqlarını, zənn edirəm ki, hələ heç bir kəs unutmamışdır. Azərbaycan isə həman heç bir qurban vermədən və qan tökmədən bu cür müşkül məsələləri müdəbbiranə bir surətdə həll edə bilmək istedadını aşkar etdi.

Ümidvarıq ki, bu əsnalarda içimizdə yaşamaqda və siyasətimizə göz yetirməkdə olan əcnəbilər öz məmləkətlərinə qayıdıb da Azərbaycan və Azərbaycan türkləri haqqında zəlalətə düşürülmüş [yanlış düşürülmüş, doğru yoldan çıxarılmış] və sui-təfəhhümlərə [yanlış düşüncələrə] qapılmış olan vətəndaşlarına həqiqəti-halı bəyan ilə, bizim varlığımızı və varlığa layiq

olduğumuzu aşkar edər və Avropanı Azərbaycan türklərinə və təşkil etmiş olduqları cavan cümhuriyyətə xüsusi əhəmiyyət yetirmək və layiqincə diqqət vermək məcburiyyətində qoyarlar.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

21 ağustos iclası

(məbəd)

Darülfünun məsələsi

Qarabəyli Qara bəy - (İttihad) Qabaqkı natiqlər, bizi darülfünun açılmasının əleyhinə danışmağa vadar edənlər nöqsanları göstərdilər. Mən təkrar ərz edirəm ki, bizim etirazlarımız əsas etibarını ilə darülfünun açılması əleyhinə deyildirlər. Əsas etibarını ilə heç kəs darülfünun açılmasının əleyhinə deyildir. Çünki maarif işlərinə qapılarımızı geniş açmalı, ona geniş meydan verməliyiz. Bu doğru, fəqət söz burasındadır ki, bu darülfünun köhnə nizamnamə və proqramlar əsası üzərinə qurulur. Həm də o adamların əli ilə açılır ki, bizim camaatımızı və məmləkətimizi yaxından tanımayırlar və onun xüsusiyyətlərinə [xüsusiyyətlərinə] hələ bələd olmamışlardır.

Ona görədir ki, biz deyirik qanun layihəsinə yenidən baxmaq və bizim bu işdə daha yaxından ciddi iştirakımız lazımdır. Darülfünunumuzun təşkil və təsisində biz özümüz iştirak etməliyiz və bunu

etməyə qüvvəmiz, istedadımız vardır da. Qoy bunu keşif Kravçenko yadında saxlasın və onu da bilsin ki, onun bugünkü nitqi rus elmi və rus mədəniyyətinə təhqirdən başqa bir mənfəət vermədi.

Bir də biz gərək məsələnin texnika cəhətinə artıq diqqət verək. Bunu da müzakirə edək ki, hal-hazırda nə açma bilərik və nə açma bilmərik. Deyirlər ki, darülfünunu ancaq orta məktəblər tamamilə milliləşdikdən sonra açmalıdır. Bu da 5-6 il çəkkər. Fəqət nə qədər çəkkir-çəkkisən və nə vaxt açılır-açılarsın mən təkrar edirəm ki, bu saat hələ darülfünun açmaq tezdir və layihəni yenidən nəzərdən keçirmək üçün komissiyaya qaytarmalıdır.

Maarif nazirinin nitqi

Nəhayət Maarif naziri Rəşid xan Qaplanov həzrətləri söz alaraq böylə bir nitq irad edir [nitq söyləyir]:

Lüzumu ümumiyyətlə etiraf edilməkdə olan bu məsələ, ibtida [başlanğıcda] heç bir şübhəni belə mövcub olmadığı [şübhəyə səbəb olmadığı] halda, darülfünun açılması məsələsinin layihədən həyata keçirilməsinə şüru edildikdə [başlandıqda], gərək siyasi və ictimai dairələrdə və gərək-sə mətbuat səhifələrində qızgın mübahisələr doğurdu.

Darülfünun açılması məsələsi ətrafında böylə gurultular çıxarılmasına təəssüf etməmək qabil deyil. Fəqət bu mübahisələrin bir müsbət nəticəsi oldu ki, məsələnin ətrafıca tənvir olunmasına [işıqlandırılmasına] səbəb oldu.

Darülfünun lehinə nə ki, demək lazım idi deyildi və mən daha bir şey artıracaq deyiləm. Xüsusən Məhəmməd Əmin bəy ilə cənab Vansoviçin nitqlərindən sonra daha deyəcək bir söz qalmayı. Əgər bir

məsələ olmasaydı, mən ancaq denilənlərin bəzi yerlərini təyid [təsdiq] və təkid edərdim. Ancaq bir şey var ki, deyirlər əsas etibarlı ilə darülfünunun əleyhində olan yoxdur. Amma söz burasında deyil.

Məlumdur ki, nəinki Parlaman daxilində, hətta kənardə da öylə bir adam tapılmaz ki, cəsarət edib desin ki, mən darülfünun istəməyirəm, mən elm, maarif istəməyirəm. Və hazırda qarşımızda bulunan bu əsasi məsələ deyil, mühüm bir praktik məsələdir. Bu il təsdiqinizə ərz olunmuş əsaslar üzərinə darülfünun açmaq ya yox? Təfsilat və təfərrüatı isə təğyir-təbdil edilə [dəyişdirilə-düzəldilə] bilər və burada hər tərəfdən edilən təkliflər iki nəticə verə bilirlər: ya uzun bir müddət darülfünun məsələsinə dəfn etmək, yəni daha geniş dairədə tanış olub müfəssələn müzakirə etmək bəhanəsi ilə işi öylə təxirə salmaq ki, heç olmazsa bu il darülfünun açmaq mümkün olmasın.

Bilxassə ki, onsuz da çox vaxt itirmişik. İştə mən var qüvvəmlə həmin bunun müqabilinə etiraz etmək istəyəm. Zira darülfünunun bir an əvvəl açılması millətin iqbal və istiqbalına [yüksəlişinə və gələcəyinə] aid bir çox mühüm məqsəd və məramlarla mərbutdur [bağlıdır].

Aydın və aşkardır ki, darülfünun açılması məsələsi bəzilərinin zənn etdiyi kimi işsiz qalmış professorlar ilə Tiflis Darülfünunu tələbələrində yer vermək niyyətindən nəşət etməyir [irəli gəlməyir]. Zira Azərbaycan siyasiyyunu [siyasi xadimləri] içində öylə bir adam tapılmaz ki, Azərbaycan xəzinəsi zərərinə bunca əhli-xeyratlıq [xeyriyyəçilik] cəsarətində bulunsun. Eyni zamanda, elm və fünuna xidmət kimi fəlsəfə dəxi bizi böylə mühüm iqdə

mata [addımlara] vadar edəmməzdi. Şayani-ehtiram [ehtirama layiq] mədəni ləqəbi qazanmaq arzusunda olan hər bir millət üçün bəşəriyyətin ulum və fünun [elm və fən] xəzinəsini zənginləşdirmək üçün var qüvvəsi ilə hər cəhətdən çalışmaq müqəddəs bir vəzifə olduğunu etirafı, Azərbaycan, içərisində bulunduğumuz ağır şəraitdən dolayı müvəqqəti olaraq bu vəzifənin ifasından vaz keçmək haqqına malikdir.

Bir çoxları böylə güman edirlər ki, darülfünun açılması Azərbaycanı nəzərləndə yüksəldər və istiqlalımızın qəbul və təsdiqi məsələsinin hüsn-həllinə kömək edə bilər. Mən isə heç vaxt bu surətlə, sırf nümayişkarənə məqsədlə darülfünun açılmasına razı olmazdım. Zira böylə olan surətdə ayındır ki, milyonlar sərf edər, fəqət darülfünun əmələ gətirməyə müvəffəq olmazdıq.

Abdulla bəy [Əfəndizadə] göstərir ki, darülfünun bizə ən artıq möhtac olduğumuz müəllimləri yetişdirə bilər. Bu doğrudur. Fəqət biz darülfünunu bunun üçün açmayırıq. Zira əgər məqsədimiz ancaq bu olsaydı, ali müəllimlər institutu açardıq. Nəhayət, əgər darülfünun açdıqda biz şəraiti-hazirədən dolayı təhsilini davam etdirə bilməmiş qalan bir miqdar cavanların mənafeyini nəzərə alsaq, bu da dürüst olmaz. Əlbəttə, bu mənafe çox böyük və mühümdür. Fəqət məsələni doğru və dürüst həll etmək istəyirsək, başda onu qoymaq olmaz.

Biz Azərbaycan Darülfünunu açılmasında israr edərkən ancaq Azərbaycan dövləti və türk mədəniyyəti-milliyəsi mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən edirik. Müstəqil bir millət kimi yaşamaq üçün elani-istiqlal etmək kafi deyildir. Həqiqətən müstə-

qil yaşaya bilmək və mədəni millətlər ailəsində müəyyən bir mövqe tuta bilmək üçün öylə möhkəm bir bünövrə (özül) qoymaq lazımdır ki, onun üzərində millətimiz dühayi-milliyəsini, istedadı-xəllaqiyyəsi xüsusiyyətini [fitri istedadının xüsusiyyətlərini] ibraz edə [göstərə] bilsin və bununla da kəndi istiqbalını gələcək imtahanlardan təmin etmiş olsun. Zira məniyyətini dərk etmiş bir millət üçün heç bir imtahan qorxunc deyildir.

Böylə əsaslı möhkəm bir bünövrəni də ancaq müstəqil bir mərkəzi-elmü fənn [elm və fən mərkəzi] təşkil edə bilər ki, məmləkətin həyati-ruhaniyyə və əqliyyəsinə tərvic və idarə edər [ölkənin mənafe və əqli həyatına rəvac verər və onu idarə edər] və öylə bir mərkəz təşkil edər ki, millətin bütün həyati-siyasiyyə və ictimaiyyəsi onun ətrafına toplanmış olar.

Öylə həqiqətlər var ki, onun müqabilinə əsla etiraz olammas və heç mövcubəhs [mübahisəyə səbəb] olmaz. Böylə həqiqətlər həmin bunca vazeh [açıq] və qeyri-mövcub[i-bəhs] olduqları üçün unudurlar da. Hamı etiraf və təkrar edir ki, əsrimizdəki mədəni məmləkətlərin bütün güc və qüvvəsi elm və fənnin tərəqqisi üzərində əsaslanır. Fəqət çox vaxt olur ki, elm ilə onun tətbiqi məhsulunu qarışdırırlar, müdhiş vaporlar[a], böyük fabrika və zavodlara çox diqqət verirlər. Amma burasını unudurlar ki, bunların həpsi kabinə və laboratoriya guşələrində alimlərin kəşf etdikləri həqayiqi-elmiyyə [elmi həqiqətlər] məhsulundan başqa bir şey deyildir.

Şimdici burada eşitdiniz ki, bir çoxları deyirdi bizə darülfünun lazım deyil, xüsusi məktəblər lazımdır.

Əvət, doğrudur. Əgər Azərbaycan başqa bir dövlətin bir əyaləti, bir vilayəti isə, onda bizə lazımdır xüsusi məktəblər açmaq, mütəxəssislər yetişdirək. Çünki o halda həyatımızın əsas məsələləri ayrı mərkəzlərdə, bəzilər həll və fəsl ediləcəkdir [həll ediləcək və nəticələnəcək]. Yox, əgər biz müstəqil bir dövlət isək, əgər pozğun, qarışıq bir kütlə kimi deyil, bəşəriyyətin ümumi mədəni həyatında layiqli bir rol oynayan müntəzəm, mütəşəkkil bir millət olaraq yaşamaya əzm etmişsək, o halda milli cəsdimizin ruhunu təşkil edəcək bir mərkəzi-ülum [elmlər mərkəzi] yaratmaq lüzumunu dərk etməyə bilmərik.

Ancaq böylə bir mərkəzdir ki, biz[ə] başqaları[nı] qul kimi yansılayan [təqlid edən] sənətkarlar deyil, kəndi millətinə, kəndi milli mədəniyyətinə qarşı ürəyi dərin məhəbbətlə dolu olan öylə qəvi [güclü, qüdrətli] ağıllar yetirər ki, qüvveyi-elmiyyə ilə müsəlləh olaraq [elmin gücüylə silahlanaraq] həyatımızın məsəli-əsaslıyaları [əsas məsələləri] barəsində tətəbbüat icrası ilə [tədqiqatlar apararaq] sabiqəmizi [keçmişimizi] pərdələyən örtünü qaldırır, xalq özü ruhunun qidasını təyin edər və hüsulu üçün düz yollar göstərirlər.

İştə, darülfünun açmaqla təqib etdiyimiz əsas məqsəd həman böylə elmi qüvvələr və fənni mərkəz təsis və hasil etməkdir. Ancaq budur ki, bizə həqiqi müstəqil həyat ilə yaşamaq imkanı verər və milli mədəniyyətimizi möhkəm əsas üstündə qoyar. Şübhəsizdir ki, bunun üçün tamamilə milli xüsusiyyəti havi [milli xüsusiyyətləri özündə cəmləşdirən] bir mərkəzi-fənniyyə yaratmalıdır.

Darülfünun tədris və tətəbbüati-fənniyyə [elmi araşdırmalar] üçün dühayi-milliyə xüsusiyyəti ilə ahəngdar şərait təmin etmək mənası ilə milli ola bilər və ola bilməlidir. Fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], lazım olan miqdarda elmi qüvvəmiz bulunmadığından, yaxın sənələr zərfində böylə milli darülfünun təsis etmək iqtidarına malik deyilik.

Mən zənn etməyirəm ki, nəinki yalnız Azərbaycan, bəlkə bütün türk aləmində mövcud qüvveyi-elmiyyələr bu adı daşımağa layiq bir darülfünun açmaq üçün kifayət etsin.

Fəqət o qədər qüvveyi-elmiyyəmiz olsa belə, məkatibi-aliyyədə [ali məktəblərdə] mühazirələri türkcə anlamaq istədikdə malik tələbələrımız yoxdur. Heç kəsdən gizli deyil ki, cavanlarımızın əksəri ana dilini pək zəif bilir.

Bəziləri hal-hazırda milli darülfünun açmaq qeyri-mümkün olduğuna istinadən, cavanlarımızın əcnəbi məmalik [xarici ölkələrin] darülfünunlarına göndərilmələrini tərcih edirlər.

Onların zənnincə, cavanlarımızı əcnəbi məmləkətlərə göndərmək həm ucuz olar, həm də daha yaxşı nəticələr verə bilər. Çünki əcnəbi darülfünunları hər cəhətdən bizim açmaq istədiyimizdən çox mütəşəkkil, zəngin və yüksəkdirlər. Halbuki zənnincə böylə məsələlərdə maliyyə tələbi mühtüm rol oynamamalıdır. Bilxəssə ki, ora ucuzdur demək əsassızdır. Bu yaxınlarda hüzurunuza təqdim ediləcək olan layiheyi-qanuniyyədən görəcəksiniz ki, əcnəbi məmləkətlərə yüz tələbə göndərmək üçün tam bir darülfünun saxlamaq qədər xərc lazım olur.

Öylə isə təhsili-ali görmək arzusunda bulunan ümum cavanları göndərsək nə qədər xərc lazım olar? Doğrudur, bizim darülfünunumuz, məsələn, Paris ya Berlin darülfünununu qədər yüksək mövqə işğal etməyəcəkdir. Lakin Avropa darülfünunlarının həpsi o mövqedəmidirlər? Böylə olan surətdə, açacağımız darülfünunun birdən-birə ən gözəl əcnəbi darülfünunu mövqeyini tuta bilməyəcəyi, darülfünun açılması əleyhinə bir dəlil təşkil edə bilərmi?

Ən mühtüm mülahizə budur ki, biz əcnəbi məmləkətlərə göndərmək istədiyimiz cavanların fəaliyyətinə mənafeyi-milliyəmizin tələb etdiyi yolda icrayi-təsir edəmməyəcəyik. Hər bir tələbə ümuma qarışacaq və onun fəaliyyəti həyatın araya çıxardığı milli vəzaif və məsail [milli vəzifələr və məsələlər] ilə əsla əlaqədar olmayacaqdır.

Hal-hazırda verilən ərizələrdən mən görürəm ki, cavanlarımızın həpsi xüsusi məktəblərə meyil göstərirlər və mən qorxuram ki, işlər böylə gedərsə, 5-6 ildən sonra bir neçə yüz mütəxəssisimiz olsun, amma milli darülfünun yaratmaq üçün lazım gələn bir neçə on alim tapılsın.

Mən tələbələrin əcnəbi məmalikə [məmləkətlərə] göndərilməsi əleyhində deyiləm. Əks surətdə, lazımı layiheyi-qanuniyyə təqdim etməzdim. Çünki burası çox lazımlı və pək mənfəətli tədbirlərdəndir. Amma bu yol bizi milli darülfünuna aparır. Onu yaratmaq üçün həqiqi çarə tez zamanda zəngin Avropa dillərindən birində bir darülfünun açmaqdır. Yaşadığımız şərait altında bu dil isə bizim üçün rus dilidir.

Böylə darülfünunun əleyhdarları nə

deyəcəksə desinlər, müəyyən dairələr nə kimi gizli ümidlər bəsləyəcəklərsə bəsləsinlər, heç şübhəsizdir ki, nəhayətün-nəhayətə [ən nəhayətində, ən sonunda] o darülfünun Azərbaycan dövlətinə və türk mədəniyyətinə xidmət edəcəkdir. Zira həmin darülfünunun fəaliyyəti ayılmış yaşamaq istəyən, zəngin bir lisana malik, mədəniyyətcə bəşəriyyətin mühtüm bir qismi ilə mərbut [bağlı] olan bir millətin milli arzu və amalı ilə dolmuş bir mühtüm içərisində cari olacaqdır. Aşkardır ki, bu amil bir məktəbin fəaliyyətində əksəndəz olmaya [öz əksini tapmaya] bilməz. Böylə əlverişli bir mühtüm daxilində yeni kafedralar əmələ gətirmək, tətəbbüati-fənniyyə [elmi tədqiqat] işlərini ən artıq mənfəətdar olduğumuz yollara sövq etməkdir, kafedralar işğalına hazırlamaq üçün cavanlar seçmək, türk lisanı tədrisini yaxşı bir şərait altına qoymaq və sairə kimi bir çox tədbirlə [tədbirlərlə] darülfünunumuzu müntəzəmənlə milliləşdirə bilərik.

Birdən-birə bu vaxtadək yoxluğu böylə şiddətlə hiss olunan bir mərkəzi-ürfan əmələ gələr və Bakının hər şeyi cəlb edən ticarət və sənəət [sənaye] həyatının müqabilində durar.

Darülfünunu lazım olan dərəcəyə çıxararaq həyatımızdakı nöqsanı təkmil etmək [tamamlamaq] bizim hümmətimizə bağlıdır. Bu surətlə, darülfünunun əlaqədar olduğu böyük və mühtüm mənafeyi nəzərə alaraq mövcud olan, gizlədilməsinin mənası olmayan müşkülət və qorxular qarşısında bir növ hissiyyətə qarılmaq əfv edilməz bir xəta olardı. Bu müşkülət professorlar ya tələbələr heyətində deyil, başqa bir şeydədir.

Bir çoxları göstərir ki, professor heyəti istər-istəməz Könüllü ordu ətrafına toplanmış mötədil məslək sahibi şəxsədən [şəxslərdən] təşəkkül edəcəkdir. Onun da məqsədi heç də Azərbaycanın istiqalına müvafiq gəlməz. Fəqət əvvəla nəzərdə tutulmalıdır ki, elm və fənn professorun məsləki-siyasiyyəsinə nisbətən dəyişəcək şey deyildir. Digər tərəfdən, şəxsi ehtiramını saxlayan heç bir professor darülfünunun kafedrasını siyasət minbərinə mübəddəl edəmməz [çevirə bilməz]. Əgər etsə də, məhəlli-aidəsi [aidiyyətli qurum] tərəfindən rəf və dəf olunar [aradan qaldırılır, uzaqlaşdırılır].

Nəhayət, məgərsə müdhiş qüvvələrə malik və bizi 9-10 yaşında öz əlinə alan çarizmin edə bilmədiyi bir işi bir ovuc professor edə biləcəkdir! Zənnimcə, ibraz edilən [göstərilən] qorxu sabiq üsulidə dövründə professorların oynadığı rollarla əsaslanır. Fəqət unudurlar ki, o zaman professorlar hökmfərma olan [hökm sürən] ictimai cərəyanı aydın bir surətdə nümayiş etdirirlər. İndi isə Azərbaycanda o şeylər ola bilməz.

Bir də deyirlər ki, tələbələrin əksəri qeyri-türk olacaqdır. Bu il və gələnlər üçün bu mülahizə doğrudur. Fəqət bu vəziyyət müvəqqətidir və uzun müddət davam edəmməz. Binaənileyh [ona görə], bu məsələdə həmişə özümüzün müstəzərrir olduğumuz [ziyan çəkdiyimiz] sırf milliyyət hissi ilə mütəhəssis olmaq [hissə qapılmaq] yaramaz. Hürriyyət və istiqlalıyyəti bunun üçün müəldirdi ki, həmişə şikayət etdiyimiz məhdudət [məhdudiyyətləri] şimdiki özümüz tətbiq edək?

Bizim müşkülət və qorxumuz bunda deyildir. Söz burasındadır ki, açacağımız

darülfünunu fənnin tələbatına müvafiq şərait altında bulundura biləcəyimiz, ya yox. Bir tərəfdən çox təxir etmişiz. Zira layihəyi-qanuniyyəni darülfünunun güşadı [açılması] mütəsəvvər olan [nəzərdə tutulan] vaxtdan ancaq on gün qabaq olmaq üzrə hələ bu gün müzakirə edirik. Digər tərəfdən də ümum iqdamatı [bütün təşəbbüsləri] müşkülata salan ümumi qeyri-müvafiq şəraiti nəzərə almalıdır.

Bununla bərabər, ümidvaram ki, darülfünunu bir az təxirlə də olsa həmin il açar və onu həm professor heyəti, həm də sair ləvazim tərəfindən öylə təmin edərək ki, həqiqətən bir darülfünuna malik olarız.

Müşkülət böyükdür, fəqət rəf və dəf etmək də mümkündür və həman müşkülata istinadən, vəzifəmizin ifasından boyun qaçırmağa haqqımız yoxdur. Mən qanun layihəsini tamamilə müdafiə edərək əmin oluram ki, bu iqdama [addım; təşəbbüs] tamamilə bizim dövlət və milli mədəniyyətimizin həyatı ehtiyaclarına müvafiq bir tədbirdir.

Nitqimə xitam verərkən ancaq bunu arzu edirəm ki:

Biz müsəlmanlar məscidə girərkən onun müqəddəsliyinə ehtiramən ayaq-qabılarımızı çıxarırsınız. Çox istərdim ki, darülfünunu da böylə təqdis edərək [müqəddəsləşdirərək] ona məbəd kimi baxaydıq və onun xüsusunda düşünərkən həqiqi bir məbədi-ülum [elm məbədi] yaratmağa xidmət edici mülahizətdən başqa ümum sair fikir və mülahizələri kənara ataydıq. Çünki darülfünuna bağladığımız ümid və arzulara ancaq bu şərait altında nail ola bilərik.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Şimal cəbhəsində

Voloqda - Dabravollardan bizim tərəfə keçənlər xəbər verirlər ki, Arxangelsk cəbhəsində İngiltərə qüvayi-əsgəriyyəsinin [qoşunlarının] bəzi hissələri çəkilirlər. Eylüldə onların hamısı İngiltərəyə gedəcəklərdir.

Qırmızı ordu fəhlələri

Voloqda - Suxan fəhlələri şimal cəbhəsindən ötrü yüz min rublə ianə etmişlərdir.

Qərb cəbhəsində müvəffəqiyyətlər

Petroqrad - Qdov şəhəri qarşısında əməliyyatda bulunan ... ordusu firqəsi [diviziyası] hissələri böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışlar. Osminoqra, Zaustye, Pyastiya, Zabolino-Zuk və Sokol kəndləri bizim tərəfdən işğal edilmişdir. Saqrestino kəndini işğal edərkən 6 mitralyoz qənimət almışdır. Düşməni qaçır.

Amerika və Fransa etilafı [razılaşması]

Lion - Havas Teleqraf Agentəliyi Vaşinqtondan aldığı əxbərata [xəbərlərə] nəzərən, Senat hüquq yardımçı komissiyası qəbul etdiyi qərara görə, Almaniya Fransaya qarşı təərrüzdə [təcavüzdə] bulunduğu təqdirdə, Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] müavinətdə bulunmağı dərdə edir [öhdəsinə götürür].

Nauen - Müttəfiq Ali Şura Sileziya Komissiyası Qleyeviç, Hindenburg, Liven, Qodolajot və Şlezderxburqda nemsə və polyak nümayəndələri ilə müzakirə girişmişdir ki, Yuxarı Sileziyada qalxmış üsyan səbəblərini izah qılsınlar. Nemsələrlə polyaklar müsadiməsinə [toqquşmasına] mane olmaq və mümkün qədər rəyi-ammı [ictimai fikri] təmin etmək üçün Amerika qüvayi-əsgəriyyəsi göndərilmişdir.

İntizam təmin etmək üçün

Lion - "Pati jurnal"ın yazmasına görə, Orta Asiyada olan Fransa qoşunları Ermənistanda intizam təmin etmək üçün İngiltərə əsgərləri köməyinə göndəriləcəkləri ehtimalı vardır.

Axırıncı qüvvələr

Bu gün Sibiriya və Zabaykalda Kolçak 17 yaşındaları əsgərliyə alaraq moğol və buryatları ordusuna cəlb edir. Əhali içində narazılıq hərəkətləri müşahidə edilir. Moğol və buryatlar deyirlər ki, çara kömək etmək üçün müharibəyə getmədik, Kolçaka kömək üçün əlbəttə ki, heç getməyəcəyik.

(Bolşevik xəbərləri)

Əsgərliyə alınanların üsyanı

- Penzadan xəbər verirlər ki, Dabravol ordusundan qaçıb gələnlərin rəvayətinə görə, Kaçalinski rayonunda əsgərliyə alınan 5 min nəfər üsyan etmişdir. Cənub-şərqi yollarda və Mixaylovskidə əsgərliyə alınan kəndlilər qaçmaqdadırlar. Əsgərliyə alınanları Novoçerkasska və Presnyakova göndərilir. Orada müxtəsər təlimdən sonra cəza dəstələri vasitəsilə təh-

təl-hifz [mühafizə altında] cəbhəyə yola salırlar.

- Yenə Penzadan xəbər verirlər ki, əsgəriyə alınanlar dəstələrlə qaçırlar. Xüsusən Mironov başda olmaq üzrə cəbhədə qırmızı kazak əsgəri firqəsinin [diviziyasının] olduğu haqqında nəşr edilən [yayılan] xəbərlər əsgəriyə alınanları həyəcana salmışdır.

Müttəfiqlər və Rusiya

Mərkəzi İcra Komitəsinin “İzvestiya” qəzetəsində Steklov yazır ki:

“Müttəfiqlər, Şura Hökuməti üzərinə müsəlləh [silahlı] hücum etməklə bərabər, abluka [blokada] ilə də iqtisadi cəhətdən onu boğmaq istəyirlər. Bu qərar üzrə Müttəfiqlər, Şura Hökumətini içəridən zəif salmağa ümidvar olub qəti bir zərbə ilə onu yıxmaq istəyirlər. Müttəfiqlər bu tədbirləri hələ az görürlər. Sülh Konfransında olan Ali Şura, Rusiya Şura hökumətinin mühasirəsinin qüvvələndirilməsi məsələsini müzakirə etməkdən ötrü bitərəf məmləkət nümayəndələrinin iştirakı ilə bir konfrans dəvət etməyi qərara almışdır. Bu qərar üzrə Şura hökumətinin iqtisadi cəhətdən boğulacaq tarzi-üsulunun şiddətlənməsini nəzərə almalıyıq. Bir çox tarixi həqiqətlər burada hərəkət etməkdədirlər. Bunlardan üç ümdəsi bunlardır: Əvvəla burjuaz hökumətlərin iqtisadi ehtiyacı. Bitərəf məmləkətlər bizim xammalımıza və öz şeylərinin satılmasına möhtacdirlər. İstər mal gətirilməsi və aparılmasında bizim bazarımıza olan ehtiyac Müttəfiqlərin təhdidinə qalib gələcəkdir. Ələlxüsus ki, bu məsələdə Müttəfiqlər hamrəy deyildirlər. Amerika hökuməti bizimlə ticarət münasibəti başlamaq tə-

rəfdədir. Buna istinad etmək olar ki, Rusiya öz müqavimətini göstərdikdən sonra Denikini dağıdıb Amerika ilə iqtisadi münasibəti başlamağa müvəffəq olacaqdır.”

Saratov altında

Lenin və Trotski namına təşkil edilən kommunist alayları Saratov altına gətirilmişlərdir. Uvek istasyonu möhkəmləndirilməkdədir.

Odessada

Znamenkadan xəbər verirlər ki, Odessadan çıxıb gedən zirehli qatarlar Odessa banklarında olan qızıl, gümüş və qeyri cəvahiratı aparmaqdadırlar. Bu qatarlar Çin əsgərləri tərəfindən mühafizə edilməkdədirlər.

Dabravol ordusu rəsmi xəbərləri

Hacı-Tərxan istiqaməti təbədüllatsızdır.

Saratov istiqamətində kəşfiyyatçı hərəkətləri. Krasnoyar istiqamətində general Kaklyugin süvariləri əvvəlcə qırmızılar tərəfindən işğal edilmiş Ostrojski mövqifini [stansiyasını] işğal etmişlər və həman mövqif işğal edilərkən 1500 kişidən ibarət qırmızılardan bir alayını əsir alıb başqa ləvazimat da qənimət götürmüşdük.

Qromki köyü qarşısında kəşfiyyatçılarımız müsədiməsində [toqquşmasında] Rus-Almaniya müharibəsi məşhur qəhrəmanını kazak Kozma Kryuçkov qətl edilmişdir.

Malnişev kəndi ətrafında Don kazakları hücumu keçib qırmızılardan irticaya [geri çəkilməyə] məhkum qılmış və qırmızılardan bütün piyadalarını üç komandanı ilə əsir almışlardır.

Kursk istiqamətində

Qırmızı pişdarları [avanqard hissələri] Kupyanska daxil olmuşlar. Koroça dairəsində şiddətli müharibə davam edir. Tols- toy kəndini işğal edərkən qırmızılardan 700 əsir düşüb, mitralyozlar da qənimət almışdır.

Qomel istiqamətində Konotop şəhərini işğal etmişik. 5 mitralyoz və 200 əsir də almışdır.

Kiyev istiqaməti

Yakutin qəsəbəsi ətrafında olan müharibədə qırmızılardan üç alayını tamamilən tələf edib 1750 əsir almışdır.

Odessa istiqaməti

Trikratni mövqifində 2 qatar qırmızılardan vaqonları ilə, top və başqa ləvazimatları ilə əsir almışdır.

Tuqan-Mirza komandası altında olan dəniz qoşunları avqustun 24-də Odessanı işğal etmişdir. Bizim gəmilər də əməliyyatda iştirak etmişlərdir. Şəhər alındıqda bolşeviklər həyəcan içində şəhəri tərk etmişlərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Şura hökuməti və İran

1918 sənə kanuni-əvvəlının [dekabrının] 14-ndə Trotski nota ilə İran xalqına məlum qılmışdı ki, İran dövlətinin hüquq və ixtiyaratını nəqz edən [pozan, ləğv edən] Rusiya-İngiltərə və başqa dövlətlər arasında əqd edilən gizli müahidələr [sazişlər] məhv edilir. İran xalqından çar generalları nə talan etmişsələr, rus xalqı onları qaytarır. İran dövləti dəxi öz tərəfindən o dürlü müahidələrin məhv edil-

diyini elan etdi.

İranlıların əsrlərcə əsarət altında qalmasından və xarici qüvvələrə alət olmasından sonra yeni və azadə həyata başlayacaqları ümid olunurdu. Həman bu sıralarda İngiltərə hökuməti yenidən bədbəxt İran xalqını əsarət altına almaq və əbədi bir qulluğa məhkum qılmaq istəyir. Rusiya Şura hökuməti isə ələnən [açıqca] bəyan edir ki, o, İran-İngiltərə müahidənaməsini tanımayır və o, İran xalqını əsarət zəncirləri ilə möhkəm bağlayacaq bir parça kağız xüsusunda heç eşitmək belə istəməyir.

Rusiya zəhmətkeş xalqı, zəhmətkeş İran xalqını kəndi qardaşları və rəfiqləri kimi bilir. Zəhmətkeşlərin hürriyyəti-təmməsi yolunda onları yarın yan-yana mübarizə edəcək qardaşları sanırlar. İranın səri-karda [iş başında] olanları özlərini və İran xalqını İngiltərəyə satdılar. İran xalqının ümidləri xainlərin əfəli-vicdanşikənanələri [vicdansızca əməlləri] fədası oldu. Rusiya ilələbədən İran işlərinə müdaxilə etməyəcəkdir və bəhri-Xəzər İngiltərə qüvvəsindən azad edildikdən sonra azadə dəniz elan edilərək gəmilər də İran bayrağı altında işləyəcəkdir.

İran ilə Şura Rusiyası sərhədi hər iki tərəf sərhədlərində yaşayan əhalinin rızası ilə təxtit ediləcəkdir [cızılacaqdır]. Sabiq Rusiyaya verilən imtiyazat qüvvədən düşürlər. Sabiq Rusiya ixtiyaratında olan banka, dəmiryolları, şose yolları, isələ [liman] təmiratı, isələ dəftərxanaları, teleqraf və telefon xətləri azadə və müstəqil İran xalqının ixtiyaratına keçirlər. İrani sıxıntı altına almış bütün başqa idarə və dəftərxanalar məhv qılınırlar.

“Zarya”

- Bolşevik xəbərlərinə görə, Macarıstanda Frans Georq başda olaraq yeni bir Nüzzar [Nazirlər] Kabinəsi təşkil qılınmışdır.

- Fransa Məclisi-Məbusanı sülh müahidəsinə [sazişinə] baxmağa başlamışdır.

- Bolşeviklərin məlumatına görə, Lehistan [Polşa] hökuməti Şura hökumətinə qarşı birlikdə çıxmaq üçün Litva və Latviyalı müzakirata girişmişdir və yenə bolşevik xəbərlərinə görə, Kamışın, Orenburq, Roven və Pskov cəbhələrində qırmızı ordular mütəəddid [çoxsaylı] böyük müvəffəqiyyətlərə nail olmuşlardır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- İşbu ağustosun 30-da Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən ingilislər tərəfindən boşadılmış evlərin təqsimini [paylaşdırılmasını] havi [əhatə edən] bir nizamnamə tərtib verilib Bakı qradonaçalnikinə göndərilmişdir ki, həman nizamnamə üzrə də müəssisələr miyanında [arasında] boş mənzilləri təqsim etsin.

Əvvəla, bütün boşalmış mənzillərin siyahısı tərtib verilməlidir. Kəndisi üçün mənzil istəyən bir dövləti müəssisənin nümayəndəsi təqsim edici komisyona istədiyi mənzil haqqında məlumat verməlidir. Ən əvvəlcə hərbiyyə müəssisələrinə yer verilməlidir. Ondan sonra, qalacaq mənzillər başqa nəzarətlərə [nazirliklərə], hökumət əzasına [üzvlərinə] və Məclisi-Məbusan əzasına və sonra fəqət başqa lüzumlu müəssisələrə verilə bilər.

Mənzil əşya ilə qalmış olsa, o vaxt əşyanın siyahısı tərtib verilməlidir. Mənzil kirayəsi Həcz [Müsadirə] Komisyonu səlahididi [razılığı] ilə təyin edilməlidir.

- Lənkəran qəzasındakı xüsusi hökumət müvəkkilinin məlumatına görə, bolşeviklər Lənkəran qəzasında 70-ədək köy yandırmışlardır. Kəndlilər bütün ziraət və fəllahət [əkinçilik və kənd təsərrüfatı] alətlərini itirdikləri kimi, qaramallarını qeyb etmişlərdir.

Bundan naşi [buna görə] də, əhali miyanında [arasında] qızdırma xəstəlikləri hökmran olmaqdadır. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Vükəla Şurasına müraciətən xəsarətdidələrə [zərərçəkənlərə] müavinət etmək üçün 5 milyon manat təsis edilməsi [ayrılması] haqqında iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Lənkəran qəzasında tibbiyyə müavinəti təşkili üçün xüsusi hökumət müvəkkili ixtiyarına davacat və başqa ləvazimati-tibbiyyə verilsin.

BATUM KİMƏ QALACAQ?

Zaqafqaziya hökumətləri və əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəsi] arasında mühüm bir məsələdir: Batum kimə qalacaqdır?

Batumda dörd siyasi cərəyan vardır: birincisi bolşeviklər, ikincisi Denikinlər, üçüncüsü Gürcüstana iltihaq [birləşmə],

dördüncüsü Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamları ilə müttəfiq bir hökumət.

Bundan bir-iki ay əvvəl Batumda Məhəlli Professional İttifaqı təşəkkül etmişdir. Bu İttifaqın mürəxxəslərindən [nümayəndələrindən] ibarət olan konfrans Batumda Şura hökumətinin hakimiyyətini qəbul və təsdiq etmişdir.

Konfransın bu qərarı fəhlə və demokratiya sinfi arasında hüsn-təsir hüsula gətirmişdir. Fəqət Denikin tərəfdarları bu macərəyə qarşı öz macərələri ilə hücum etməkdən sərf-nəzər etməyirlər.

Bu cümlədən Denikin tərəfdarlarının mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Naş kray” 181-ci nömrəli nüsxəsində aşağıdakı nəzərləri yazır:

“Konfransın Şura hökumətini qəbul və təsdiq etməsi fəhlə və demokratiya sinfi arasında pak da o qədər böyük bir təsir hüsula gətirməmişdir. Biləks [əksinə], fəhlələri daha da iftiraqa [ayrılığa] salmışdır.

Bundan da şu nəticə çıxır ki, bolşeviklər Batumu bir qaç gün, bəlkə bir neçə saat müdafiə edəmmədən qonşu cümhuriyyətlərin müntəzəm əsgərlərinə təslim etməyə məcbur olacaqlardır.

Fəqət buradan da bir məsələ çıxır. Əcəba, Gürcüstan Batumda sabiqdə olduğu kimi bir az zaman qaldıqdan sonra çəkilib təslim olmağa məcbur olmayacaqlarmı? Yaxud da osmanlılar Gürcüstanın Batuma hakimiyyətinə nə nəzərlə baxacaqlardır?

Bunlar öylə məsələdir ki, ancaq gələcək buna cavab verə bilər. İngilislər gedirlər, bolşeviklər isə Batumu mühafizə edəmməzlər. Çünki Gürcüstan onları buraxmaz. Gürcüstanı isə osmanlılar buraxmaz.”

Bu məsələdə “Naş kray” deyir ki:

“İngilislərin getməsi qəti olduğuna görə bu barədə ciddi tədbirlər görülməlidir ki, Batumun başına bir təhlükə gəlməsin.”

Şübhəsiz, “Naş kray” təhlükəni Denikin gözü ilə görərək söyləyir, yəni Könüüllü ordu tərəfindən Batumun işğalını qəsd edir.

Batumun müqəddəratı ilə bolşevik qəzetəsi “Qolos truda” əlaqədar olaraq [maraqlanaraq], deyir:

“Batumu Gürcüstana vermək xainlərə fəhlələri təslim etmək deməkdir. Gürcüstan heç bir surətlə Batuma layiq deyildir.”

Buna qarşı gürcü idarəsində bulunan türkcə və gürcücə “İslam Gürcüstanı” qəzetəsi Batumun Gürcüstana ilhaq edilməsini [birləşdirilməsini] tövsiyə edib bağırır.

Digər tərəfdən, Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamlarının Batumdakı mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] “Sədayimillət” Batumun ancaq Batum islamlarına aid olduğunu və heç bir hökumətin gəlib burada ağalıq etməyə haqqı olmadığını, Denikinlər və yaxud gürcülər Batum üçün əcnəbi bir ünsür olduğunu söyləyir və deyir ki:

“Batum oblastı Cənub-Qərbi Zaqafqaziya islamları hakimiyyəti altında bir hökumət təşkil etmək fikrindən başqa bir şeyi qəbul edəmməz. Əgər bu mümkün olammasa, Türkiyəyə iltihaq etmək və Türkiyə himayəsində bir muxtariyyət almaqdır.”

İştə bu cərəyanlardan hankı cərəyanın Batumda hakim olacağını təyin etmək şimdiki halda müşküldür. Bununla

bərabər, əksəriyyətin islamlardan ibarət olması etibarilə onların hüququ daha da aşkar görünür.

Türk müəlliməsinə

AZƏRBAYCAN ƏSGƏRLƏRİNİN SALYANA VÜRUDU

Günəş parlar sırma telli saç kimi,
Göy üzündə nə bulud var, nə duman.
Yaxar, yeyər insanları ac kimi
Kür qoynunda qızdırmalı Saliyan.
Sıcaq rüzgar həzin-həzin səslənir
Ağacların, yarpaqların başında.
Xanələrin camlarında, daşında
Gah parlayır günəş, gahi gizlənir.
Öglə iki, ağustosun on beşi,
İstiliyə baxmayaraq insanlar
Soyaqlarda axın-axın yürüyor,
Hər kəs baxır bir-birinə gülüyor,
Erkək, qadın, qoca, qarı, cavanlar
Sevincindən axıdıyor göz yaşını.
Bir az daha keçər-keçməz uzaqdan
Yer köksünə dəyən şanlı ayaqdan
Duman qalxıb torpaq, hava titrəyor,
Dəniz kimi dalğalanır min qalpaq,
Süngüləri şimşək kimi parlayor.
Sevincindən qalxır göyə toz-torpaq.
Bir türk qızı Kür çayının ləbində,
Ağ məndilin tutmuş pamuq əlində
Şadlığından gah ağlayor, gah gülür.
Görcək parlaq süngüləri uzaqdan
Bir bağırçı çıxar titrək dodaqdan:
“İştə budur, əsgərimiz gəliyor!”

*Ayn. Ayn. Əfşar
Bakı*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Düşmənləri barışdırmaq

Balaxanı-Sabunçu qalabəyisi [komentantı] Səməd bəy Əliisgəndərov cənabları çoxdan bəri Qafqaziyada və ələlxüsus Bakı quberniyasında müsəlmanlar arasında davam edib gəlməkdə olan düşmənliliyi və qanlılığı rəf etməyə [aradan qaldırmağa] ciddi surətdə təşəbbüs və iqtidam etmişdir [girişmişdir].

Bu məqsədlə qalabəyi cənabları şimdüyə qədər bir çox kəndlərə gedib, o cümlədən Mərdəkan, Hövsan, Şağan, Nardaran, Suraxanı və qeyrilərinə gedərək oralarda olan qan düşmənlərini (müddəiləri [iddiaçıları]) barışdırmağa müvəffəq olmuşdur.

Cümə günü avqustun 28-də qalabəyi cənabları öz müavini və pristavlarla bərabər həmin məqsədlə böyük ədavət və düşmənçilik mənbəyi olan Buzovnaya getmiş və orada mövcud iki dəstəni barışdırmaqdan ötrü kənd əhalisini ictimaya [yiğıncağa] dəvət etmişdir. Barışıqda hazır olmaq üçün şəhərdən Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat” tərəfindən Abbasqulu Kazımzadə, Piri Mürsəlzadə və Cəmiyyəti-Xeyriyyə vəkilisi Ağaməhəmməd dəxi oraya getmişlərdi.

Məzkur [deyilən] kəndin ümum əhalisi qalabəyinin və qonaqların gəlməsini eşidərək məktəb binası qarşısına cəm olub müddəiləri dəxi oraya gətirmişlərdi.

Əvvəlcə qalabəyi müxtəsər bir nitq ilə islamların yek-digəri [bir-biri] ilə sülh və qardaş kimi yaşamasının vacib olduğunu göstərərək, keçən ədavətlərin unudulub və müddəilərin barışmasını təklif

etmişdir. Bundan sonra Piri Mürsəlzadə və Abbasqulu Kazımzadə nitqlər söyləyib əhvali-hazirə haqqında hökumətin fəaliyyətindən, Lənkəran, Qarabağ, Naxçıvan barəsində müxtəsər məlumat verib, camaatı birliyi və düşmənçiliyi unutmaya dəvət etmişlərdi.

Bədəhu [ondan sonra], axund Rauf cənabları hər iki tərəfin rəislərini Qurana dəvət edib and verdi. Hər iki tərəf bütün bu vaxta qədər olan ədavəti unudub fəqət vətənə kömək edəcəklərinə qəsəm yad etdilər [and içdilər] və bu barədə yazılmış olan bir kağızı imza etdikdən sonra öpüşdülər. Axırda qalabəyi son sözünü deyərək bugünkü əhd və peymanın sındırılmayacağına əmin olduğunu bəyanla, onlardan ayrıldı. Hərgah tərəfeydən [iki tərəfdən] birisi əhdi sındırıb yenə düşmənçilik etməyə qəsd etsə, o vaxt camaat onların sürgün edilməsini hökumətdən istəyəcəkdir.

Ali-ibtidai məktəbində

İkinci Bakı qızlar ali-ibtidai məktəbinə daxil olmaq istəyənlərin ərizələri sentyabrın 1-dən hər gün saat 10-12-yə qədər qəbul olunur (tətil günləri mədrəsə qapalıdır).

Adres: Stanislavski və Verxni-Priyutski küçələrin küncündə, nömrə 207.

Qətl

Avqustun 24-də axşam saat 4-də Şüvəlan kəndində kəndi yaylağında Bakı şəhərinin sakini Sadıq Hacı Məhəmmədrəhim oğlu tufənglə qətl olunmuşdur. Qətil isə məzkurun [adı çəkilənin] doğma qardaşı Fətulla Məhəmmədrəhim oğlu fəvvrən [dərhal] qaçıb qaib olmuşdur. Qətlə xüsusi hesabları səbəb olmuşdur.

Hadisə

Avqustun 26-da Telefonu küçədə nömrə 48 Nikita Yengibarov elektrik batareyasını düzəldərkən batareyaya partlayıb Yengibarovu, anasını və oğlunu yandırmışdır.

İzhari-təşəkkür

Uşaq xəstəlikləri ilə mübarizə edən cəmiyyətin idarəsi Süleyman bəy Səlimxanov cənablarından məzkurun [adı çəkilən şəxsin] Buzovnada sanatoriyaya təşrif gətirib, sanatoriyanın ikinci mərtəbəsi tikilməsi üçün 5000 manat ianə etməsinə görə ona təşəkkürünü bəyan edir.

Varid olan mallar

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Vəzaratinin Statistik şöbəsi verdiyi məlumata görə, Bakıya avqustun 26, 27, 28 və 29-da çörək qismi 24.291 pud, ələfiyyət [yem] 15.295 pud, kartof 4.190 pud, qənd 260 pud, odun 12.200 pud, pambıq 6.000 pud, yun 2.894 pud, dəmir əsbablar [alətlər] 1.839 pud, dəri 713 pud və manufaktur 115 pud varid [daxil] olmuşdur.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

1919[-cu] ilin may ayının 10-dan Cəmiyyətə varid [daxil] olan ianələr:
Zərgərlər tərəfindən Paşa Qurbanov vasitəsilə 850 manat, qəbz nömrə 2601;
Ağaməhəmməd 50 m;
Əlipaşa 50 m;
Ağacəlil 50 m;
Ağapaşa 50 m;
Məhəmməd Şəfi 50 m;
Məşhədi Yusif 50 m;
Məhəmməd Turab 20 m;
Əliabbas 50 m;
Məhəmmədrəsul 50 m;

Əbdülxalıq 10 m;
Qədirbala 50 m;
Babaağa 50 m;
Əliheydər 15 m;
Allahverdi 50 m;
Ağamir Xəlil 25 m;
Mütəllib 50 m;
Məhəmmədhaşım 25 m;
Muxtar Əlizadə 125 m;
Həbibulla Kərimov 100 m;
Məhəmmədbağır Şeyxzamanov vasi-
təsilə 5000 manat;
Hacı İsgəndər Abuzərov 100 m;
Nikolay İvanoviç Puqanov 510 m;
Rüstəm Rzaqulu vasitəsilə 840 m.

AZƏRBAYCANDA

Qazaxda

Aldığımız məlumata görə, Qazax qəzasının birinci və ikinci dairələrində son zamanlarda fəaliyyətdə bulunan [Qaçaq] Mahmudun əşqiyyə [quldur] dəstəsini cəzalandırmaq qəsdilə qəza qaimməqamı Abbasov cənabları böyük bir qüvvətlə onu təqibə başlamışdır. Mahmud bundan xəbərdar olan kimi dəstəsi ilə qaçıb gizlənməyə müvəffəq olmuşdur. Dövrən edən şayiata [şayiələrə] görə, Mahmud Ermənistan hüduğunu keçərək Qarakilsə ətrafındakı Şıxlılara pənah gətirmişdir.

Naxçıvan ətrafında

Bu günlərdə Naxçıvandan Bakıya varid olmuş [gəlmə] mötəbər bir zatla [şəxs-lə] ora haqqında müxbirimiz müsahibədə bulunmuşdur.

Müsahib, əhvalı böylə təsvir etmişdir:

Erməni qoşunlarının Naxçıvanı gözlənmədiyi bir halda işğal etmələrindən sonra müsəlmanların əleyhinə fəaliyyət başlandı. Xalq bundan cana gələrək üsyan etmək məcburiyyətində qalmışdı. Bunu da əlavə etməlidir ki, Naxçıvan və həvalisi [ətrafı] müsəlmanları son dərəcədə mütəşəkkil olduqları kimi, həpsi də lazımlı vaxtda nizami əsgərdirlər. Kafi dərəcədə silahları da (tüfəngləri) vardır.

Üsyan qalxdıqdan sonra üç gün Naxçıvan şəhəri və həvalisində qızğın müharibə oldu. Müsəlmanlar qalib gələrək çox qənaim [qənimətlər] aldılar. Bu vaxtdək olan müharibələrdə müsəlmanlar erməni nizami qoşunlarından 40-dan ziyadə mitralyoz, 4 top, 1 zirehli qatar, 1 telsiz teleqraf mövqifi [stansiyası] və külliyyətli surətdə ləvazimati-hərbiyyə və sihiyyə qənimət almışlardır.

Hal-hazırda Naxçıvanda 800 erməni nizami saldatı 8 zabıt ilə əsirdirlər. Müsəlmanlar əsirlərlə ən gözəl müamələdə [rəftarda] bulunurlar. Əsirlərin yeməyi bol, xəstələrinə də birinci sırada müavinəti-tibbiyyə [tibbi yardım] göstərilir. Halbuki müavinəti-tibbiyyədən müsəlmanların özləri korluq çəkməkdədirlər.

Müsəlmanların ruhu pək yüksək, kəndilərinin də yeganə bir qəsdiləri vardır ki, o da tezliklə Azərbaycan yolunun açılmasıdır. Araz nəhrinin kənarında, Ordubad tərəfində üç erməni köyü vardır ki, bu yolun açılmasına mümaniət [manecilik] göstərilir. Burası da Qarabağ general-qubernatorluğunun torpağı olduğundan, müsəlmanlar yolun açılması təşəbbüsətini hökumət tərəfindən gözləyirlər.

Mötəbər zat axırda demişdir ki, ən ya-

xın zamanda bu məsələ xitampəzir olaraq [nəticələnerək], xainanə bir surətdə bədənən kəsilməmiş bir qol mənzələsində [yerində, dərəcəsinə] olan Naxçıvan vilayəti də kəndi bədənənə, Azərbaycana mülhəq olacaqdır [birləşəcəkdir].

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Corab maşını

İynələri nömrə 9 və 10 və yumru maşınlardan ötrü satılır. Telefonu küçə nömrə 5, Avakovun evi, Avanesovun mağazası.

9019

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Petrovskdən gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çarşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

Berlin Darülfünunu doktoru**S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor**Hacı Fətulla Ağaalizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir.

Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir.

Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Elan**Culfa-Bakı dəmiryol idarəsi**

Bununla Yevlaxdan Qaryaginə və Qaryagindən Culfa-Bakı dəmiryolunun qayırılan xətti Zəngəzur qəzası Nüvədiyə qədər yol yükünün aparılmasını öz öhdələrinə götürmək istəyən şəxsləri şifahi müsabiqəyə dəvət edir. Yükün miqdarı 30 min puda qədərdir. Müsabiqə 13 sentyabrda Yol İdarəsinin binasında (Bakı, Velikoknyajeski, nömrə 2, sabiq “Qrand hotel”, saat 10-da). Şəraiti öyrənmək istəyənlər sentyabrın 5-dən hər gün yuxarıda zikr olunan idarə binasında saat 10-dan 12-ə qədər müraciət edə bilərlər.

Müdir əvəzinə injiner: N.Yaroş

9011

Müdir:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Qismi-rəsmi**

səh. 1. “24 ağustos nömrə 256”: qəzetdə “256” yerinə “456” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 9. “Qdov şəhəri qarşısında əməliyyatda bulunan ... ordusu”: qəzetdə belə getmişdir.

“Havas”: Fransız xəbər agentliyi. 1835-ci ildə təsis edilmişdir. Frans-press agentliyi [Agence France-Presse] daha sonra “Havas”ın bazasında yaradılmışdır.

“Pati jurnal” [Le Petit Journal]: 1863-1944-cü illərdə Parisdə nəşr edilən gündəlik qəzet.

səh. 10. “Qromki”: qəzetdə səhvən “Qroski” getmişdir; Rusiyanın Volqoqrad vilayətinin Rudnyan rayonunda yerləşir.

Batum kimə qalacaq?

səh. 13. “Naş kray”: Batumda 1919-1920-ci illərdə nəşr edilmiş ictimai-siyasi və ədəbi qəzet; Könüllü ordunun tərəfini tutmuşdur.

“Azərbaycan əsgərlərinin**Salyana vürudu”****şeyri (səh. 14) üçün lüğət:**

vürud: gəlib çatmaq; gedib çatmaq; daxil olmaq

yaxmaq: yandırmaq

öglə: günorta

ləb: suyun kənarı

“Kür qoynunda qızdırmalı Saliyan”: vəznə uyğun olaraq “Salyan” sözü “Saliyan” kimi oxunmalıdır.

“Sıcaq rüzgar həzin-həzin səslənir”: qəzetdə belə getmişdir: “Sıcaq rüzgar həzin səslənir”.

“Bir bağırtı çıxar titrək dodaqdan”: qəzetdə belə getmişdir: “Bir bağırtı çıxar titrək duvaqdan”.

Bakı xəbərləri

səh. 15. “Stanislavski”: Bakıda, indiki Azadlıq prospekti.

“Verxni-Priyutski”: Bakıda, indiki Şamil Əzizbəyov küçəsi.

“Telefonı”: Bakıda, indiki 28 May küçəsi.